

PRVÝ
ZATKNUTÝ
PO
AUGUSTE
68

ROZHOVOR
S AGNEŠOU KALINOVOU
(1924–2014)

Samuel Abrahám: Čo spôsobilo v Kultúrnom živote „solokapr“, ktorý sa Ličkovi podaril so Solženicynom? Údajne Ličko nemal najlepšie vzťahy s niektorými redaktormi?

Agneša Kalinová: Článok-reportáž o Alexandrovi Solženicynovi, ktorý Pavol Ličko doniesol z krátkeho zázjazu do Sovietskeho zväzu na jar 1967 vzbudil v redakcii *Kultúrneho života* radosť, nadšenie, jasot. Ved' Solženicyn, to bol veľký literárny objav desaťročia, ktorý svojou knihou *Jeden deň Ivana Denisoviča* odhalil temnú tvár sovietskeho gulagu a zároveň postavil krásny literárny pomník jednoduchému ruskému mužíkovi, obeti tejto svojvôle. Pritom ostával sám Solženicyn ako autor a najmä ako fyzická osoba stále akousi polozáhľadnou postavou, dokopy sa o ňom nič presnejšieho nevedelo.

Túto medzeru – ktorú sme nepočítavali len na Slovensku, ale všade na svete, kde Solženicyna publikovali, či aspoň o ňom písali – zrazu zaplnila reportáž Pavla Lička veľmi presnými, hodnovernými, samotným autorom prerozprávanými životopisnými údajmi. A to nie hocakými: išlo o príbeh-cestu mladého, zrejme mimoriadne talentovaného študenta matematiky a literatúry najprv zo školy na front a odtiaľ – v poslednom roku vojny – do gulagu s rozsudkom na osem rokov, pre kritické myšlienky v súkromných listoch z frontu... Ličkova reportáž potom rozoberala autorovu ďalšiu neľahkú púť, jeho návrat do života a cestu k literatúre. A k novému takmer zákazu publikovať od roku '64, od pádu Chruščova a nástupu Leonida Brežneva.

To všetko boli vtedy úplne neznáme skutočnosti a všetci sme boli hrdí, že ich vypátral a zverejnil náš kolega. Teda pokiaľ v *Kultúrnom živote* bolo zopár redaktorov – najmä medzi mladšími – ktorých občas iritovalo sebedovomé vystupovanie Palá Lička, v tejto chvíli to

všetko ustúpilo do pozadia pred obdivom nad úspešnou reportážou, nad „solokaprom“ ozaj svetového formátu. Ved' v tom čase sme ponad takéto osobné natahovačky všetci, celá redakcia ťahali za jeden povraz, všetkým nám záležalo na úspechu časopisu. A Ličkova reportáž *Jedného dňa u Alexandra Isajeviča Solženycina* sa tak

To všetko boli vtedy úplne neznáme skutočnosti a všetci sme boli hrdí, že ich vypátral a zverejnil náš kolega.

objavila v 13. čísle z 31. marca '67 a v náležite nápadnej úprave na prvej strane *Kultúrneho života!*

Lička vyhodili z KŽ ešte v roku 1967. Ako prebehla vnútroredakčná diskusia v KŽ?

Áno, Pavla Lička naozaj z redakcie vyhodili na jeseň 1967 a nik nemohol vylúčiť, že to bol aj dôsledok priveľkého úspechu jeho výpravy do Sovietskeho zväzu spred pol roka, jeho stretnutia so Solženicynom. Lenže z redakcie vtedy nemusel odísť len Paľo Ličko. Zároveň s ním a v ten istý deň vyhodili aj šéfredaktora Juraja Špitzera, ktorý bol ešte v nemocnici po ťažkej operácii a jeho zástupcu Jána Proháku, človeka, ktorý v redakcii robil od vzniku časopisu v roku 1946!

Bol to veľmi čudný záťah, ktorý nám zrazu, ako blesk z jasného neba prišli oznámiť čelní predstavitelia Zväzu slovenských spisovateľov. Bez akéhokoľvek bližšieho zdôvodnenia či dokonca obvinenia voči postihnutým, zato s jasným náznakom, že sa to robí na príkaz „zhora“, teda z „Bieleho domu“, čiže zo sekretariátu ÚV KSČ. Náš redakčný kolega Roman Kaliský, zodpo-

vedný za oddelenie reportáží a spoločensko-vedných statí dal výpoveď hneď na mieste, len čo odznel nečakaný rozsudok nad šéfredaktorom a dvoma ďalšími členmi redakcie. Upresnil to iba stručne, že za daných podmienok už nemôže a nechce v redakcii pracovať. My, všetci ostatní, sme sedeli ako oparení a zvažovali čo ďalej. Mne osobne sa zdalo, že *Kultúrny život* ešte stále predstavuje platformu na šírenie trocha širšie koncipovaných názorov, ktorú v danej situácii musíme aj za túto nehoráznú cenu udržať.

Celkove som bola vtedy a som dodnes presvedčená, že tento nečakaný tvrdý zásah proti *Kultúrnemu životu* bol z veľkej časti spôsobený nátlakom z pražského Ústredného výboru strany, kde po nedávnom radikálnom zákroku proti českému spisovateľskému týždenníku *Literární noviny* (pri ktorom vyhodili doslova celú redakciu tuším aj s pisárkami a časopis presunuli pod Ministerstvo kultúry!) očakávali, či si priam žiadali – v rámci symetrie – aj voľajaké potrestanie rovnako odbojného *Kultúrneho života*...

Pavel Ličko bol na Slovensku ako prvý väznený na začiatku normalizácie. (Tuším, váš manžel bol druhý.) Ako reagovala skupina priateľov a kolegov okolo vás na toto exemplárne zatknutie? Očakávali ste masívne zatváranie? Čo začiatkom normalizácie urobil strach vo vašich vzťahoch? Kedy sa vám začali bývalí priatelia a kolegovia vyhybať? Alebo fungovala stále silná solidarita a súdržnosť?

Pavel Ličko bol nesporne prvý, koho po auguste '68 zatkli na Slovensku z politických dôvodov, proti ktorému pripravovali očividne politický proces. Prírodzene to vyvolalo údiv až zdesenie, pocity neistoty až strachu – pričom si myslím, že aj to bol jeden z cie-

lov, ktoré normalizátori tým sledovali. Jedna z otázok, ktorú sme si spolu s našimi zvyšnými dôvernými priateľmi v tejto súvislosti kládli bolo to, či teda teraz už prestalo platiť priamo či nepriamo – a aj do zahraničia, ba aj na Západ – šírené ubezpečenie, že nikoho v Československu nebudú súdiť za postoje a výroky v priebehu osudného roka 1968. A teraz, v Ličkovom prípade, sme sa do počuli, že jedným z „vážnych“ previnení, ktoré mu vyčítajú a za ktoré ho chcú trestať, je rozhovor, ktorý poskytol začiatkom jesene '68, pri pobyte v Londýne, lordovi Bethellovi, mimochodom prekladateľovi a vplyvnému zástancovi Alexandra Solženicyna. Hádám nemusím dodať, že sa Pavel Ličko v tom rozhovore vyjadroval veľmi tvrdo o sovietskej a spojeneckej „bratskej pomoci“. Tak ako mnohí iní, ktorým sa naskytla možnosť informovať svetovú verejnosť o tom, čo sa v Československu odohralo.

Musím však dodať, že viac ako určité zneistenie a lútosť i pocit solidarity s väzneným a čoskoro právoplatne na dva roky odsúdeným kamarátom, to v mojom okruhu nevyvolalo. Nerátali sme rozhodne s tým, že sa hneď spustí masové zatýkanie, neprepadli sme panike, hoci sme si zároveň uvedomovali, že čosi podobného môže kedykoľvek postihnúť kohokoľvek z nás. Netušila som, pravda, že hneď ďalšou obeťou tejto politickej nátlakovej hry sa stane práve môj manžel, spisovateľ-satirik Ján Kalina.

Podľa manželky Pavla Lička, on sám sa rozhodol izolovať od svojich kamarátov a známym, aby im neškodil. Nebolo to skôr tým, že sa mu vyhybali?

S Paľom Ličkom som sa prvý raz stretla až tri mesiace po jeho návrate z Ilavy. Presne 4. februára 1972, v deň, keď došiel do Bratislavy, totiž zhodou okolností zatkli mňa aj môjho

manžela. Ba ešte aj jeho ženu, Martu Ličkovú zobrali na takmer celodenné vypočúvanie – asi ju chceli tiež zatahnuť do (vymyslených) obvinení voči nám obom. V tejto súvislosti mám na Ličkovcov bizarne peknú spomienku: keď ma „pre nedostatok dôkazov“ prepúšťali z vyšetrovacej väzby – bolo to práve na Veľký piatok – mi s mojimi zvrškami pristrčili veľkonočnú pohľadnicu, na ktorej mi Marta s Paľom priali pekné sviatky. Bolo to pre mňa dôležité poučenie: pochopila som, že takéto lístky väzenská stráž nekontroluje, že ich možno poslať aj mimo raz za mesiac povolenej korešpondencie. Len čo som došla domov, napísala som teda manželovi – ktorého si ponechali vo väzbe v Justičiaku – podobný veľkonočný pozdrav. Bola to preňho prvá správa o tom, že som už na slobode. Vyšetrovatelia mu to zatajili. Tuto príhodu a ďalšie – hlavne zábavné a smiešne historky z našej čerstvej muklovskej skúsenosti – sme pretriasali aj pri mojom prvom stretnutí s Paľom, u nich doma.

Keďže sa ešte pripravoval proces s manželom, potom prebehlo prvé i druhé – odvolacie – kolo a nakoniec zakotvil tiež v Ilave s rozsudkom na dva roky nepodmienečne, nevenovala som – úprimne povedané – veľa pozornosti rozhodnutiu Paľa Lička stiahnuť sa hneď od jari do svojej záhradky na kraji mesta, pestovať si tam zeleninu a čítať si veci, ktoré ho zaujímali. Raz-dvakrát som ho tam navštívila a vcelku sa mi zdal vyrovnaný a spokojný. Tak hodnotila jeho život aj Marta, s ktorou sme o čosi neskôr už obe pracovali v tom istom podniku, v Datasystéme, ktorý mal zrejme povolenie či priam príkaz zamestnať nám podobné pochybné existencie.

Vcelku som teda Ličkovo rozhodnutie stiahnuť sa po návrate z väzenia celkom do úzadia rešpektovala, aj keď som si kladla otázku, či sa za tým neskrýva veľké, trpké životné sklamanie – z ideí aj z ľudí.

Až do svojej smrti bol izolovaný, zabudnutý. Vy ste boli v emigrácii a pracovali ste v Rádiu Slobodná Európa. Aké ste mali o ňom správy? Nepokúšali ste sa ho kontaktovať?

Z mníchovskej emigrácie som si ako redaktorka Slobodnej Európy od roku 1979 nemohla dovoliť nijaké priame kontakty s priateľmi zo Slovenska, ak som ich nechcela priamo ohroziť, vydať postihu Štátnej bezpečnosti. Tak som v podstate o Ličkovcoch vedela len z tretej či zo štvrtej ruky, že sa v ich živote nič podstatné nezmenilo, až na to, že sa im narodili vnúčence.

V čase pred konečnými zmenami, keď už si ľudia viac trúfali, ba podaktorí už prispievali aj do nášho rozhlasového programu, som sa dozvedela, že Pavel Ličko je vážne chorý, že mu trápenie s prieduškami sotva dovoľuje vychádzať z domu. Dozvedela som sa aj o jeho smrti; bolo mi smutno, že sa nedožil zmien, ktoré tak túžobne očakával.

AGNEŠA KALINOVÁ